

Floris van den Berg

Wokabulary

Kritisch wokewoordenboek

UITGEVERIJ ASPEKT

Voor Annemarieke, *con amore*

Wokabulary

© Floris van den Berg

© 2022 Uitgeverij Aspekt | Amersfoortsestraat 27, 3769 AD,

Soesterberg | info@uitgeverijaspekt.nl

www.uitgeverijaspekt.nl

Omslagontwerp: Snegina Uzunova

Binnenwerk: BeCo DTP-Productions, Epe

ISBN: 9789464620009

NUR: 130

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

*There are some ideas so absurd
that only an intellectual could believe them.*

George Orwell

Écrasez l'infâme¹

Bijgeloof zet de hele wereld in vlammen; de filosofie dooft ze.

Voltaire

Met een vriend sprak ik over mijn project om een boek over woke te schrijven. ‘Waarover!?’ vroeg hij. Blijkbaar kent nog niet iedereen dit begrip, hoewel het woord ‘woke’ steeds vaker in ons dagelijks taalgebruik opduikt en woorden uit de woke sfeer, zoals inclusiviteit of diversiteit, zullen nog maar weinig mensen ontgaan zijn. Menigeeen heeft al een diversity & inclusion- of een bias awareness-training achter de rug – en als jij die nog niet hebt gehad, dan kom je binnenkort vast aan de beurt. En niet alleen dat: er gaan luidruchtige woke stemmen op om het onderwijs te dekoloniseren, quota voor minderheidsgroepen in te stellen, excuses te maken voor slavernij en kolonialisme, herstelbetalingen uit te keren, de dode-witte-mannen-canon te herzien, de taal om te vormen naar genderneutraal en -divers, een snel toenemend aantal taboe-woorden te verbieden, verzet aan te tekenen tegen armbewegingen of gelaatsuitdrukkingen die als dominant ervaren worden, ruimte te geven aan niet-wetenschappelijke, niet-rationele kennisclaims, spelingsregels die ‘white privilege’ zouden zijn op te heffen en alle islamkritiek als islamofob en racistisch neer te zetten – zelfs als die kritiek tegen alle godsdiensten ingebracht kan worden. *De obsessie met kleur en identiteit dreigt ons in een tribale wereld te storten,* aldus filosoof Pascal Bruckner over het gevaar van wokisme.

Woke is een monster dat, eenmaal ontwaakt, als een olifant in de porseleinkast door de verworvenheden van de liberaal democratische rechtsstaat raast. Woke is een revolutie die onder het mom van verheven en fraaie idealen het bouwwerk van de Verlichting – de westerse liberale democratie – ondermijnt. Filosoof Francis Fukuyama waarschuwt voor het gevaar van wokisme:² ‘

1 ‘Vernietig het schandelijke (bijgeloof)’. Met deze beroemde leus ondertekende Voltaire zijn brieven. Het is een veelgebruikte vrijdenkersleus.

2 Kleis Jager, ‘Pascal Bruckner ziet anti-racisme vervallen in apartheid: “De witte man is de gedroomde zondebok”’, *Trouw*, 9 januari 2022

“Woke” progressief denken is in wezen een aanval op liberale principes. Liberalen geloven dat alle mensen gelijkwaardig zijn en dezelfde rechten hebben, maar veel linkse politici zien dat anders. Zij gaan ervan uit dat een persoon in de eerste plaats wordt gedefinieerd door zijn geslacht of huidskleur. En pas in de tweede plaats door zijn individualiteit.² Woke is als het paard van Troje. De stadsmuren worden al afgebroken om het paard de stad binnen te rijden. Maar hoe zat dat ook alweer met dat paard van Troje? Niemand die het nog wil weten – in de *Odyssee* gaat het immers allemaal over DWM – Dead White Males.

De verhitte debatten over woke – journalist Jan Kuitenbrouwer spreekt van een ‘verbale burgeroorlog’³ - vinden met name plaats in de culturele sector (musea), in het onderwijs, de politiek, het publieke debat en op sociale media. “Dit wokabulary is bestemd voor iedereen die geïnteresseerd is in woke en speciaal voor journalisten, leraren, human resources medewerkers, beleidsmedewerkers, communicatieadviseurs, museumconservatoren, politici, docenten en niet te vergeten studenten die met woke en anti-woke te maken krijgen, maar niet zo goed weten wat de gebruikte termen precies betekenen of wat ze ermee aan moeten.”

Tijdens mijn filosofische expeditie door intellectueel onherbergzaam terrein heb ik woke woorden verzameld uit de woke literatuur (pro en contra) uit boeken, kranten, tijdschriften en op internet. Dit wokewoordenboek is het gealfabetiseerde resultaat daarvan, voorzien van uitleg. Bij het geven van definities, uitleg en mijn gedachten erover heb ik aandacht besteed aan de volgende aspecten:

1. Betekenis in het normale taalgebruik.
2. Betekenis in de woke of antiwoke cultuur.
3. Aanduiding of het lemma een minachtende (pejoratieve) betekenis heeft of een drogreden is.
4. Kritiek vanuit liberaal (eco)humanistisch perspectief.

2 Interview door René Pfister met Francis Fukuyama in *Knack* (22-12-2021).

3 Jan Kuitenbrouwer, ‘Wakkerlands’, *de Volkskrant*, 14 december 2021.

In wokisme zijn drie domeinen te onderscheiden: 1) genderaangelegenheden, 2) racisme en dekolonisatie en 3) beperking van de vrijheid van meningsuiting (cancelling, politiek correct taalgebruik). De postmoderne woke cultuur bedient zich van een excentriek, snel uitdijend esoterisch Engelstalig jargon, deels met nieuwe woorden of begrippen (epistemicide, cisgender, white fragility, wokisme, cancel culture), deels met bestaande woorden waaraan een specifieke betekenis wordt toegekend (diversity, inclusion, safety). De postmoderne woke concepten brengen in herinnering wat George Orwell opmerkte: *There are some ideas so absurd that only an intellectual could believe them.* De woke language, ook wel aangeduid als wakkertaal, lijkt een vorm van orwelliaanse Newspeak, de taal van een totalitair systeem, waarin woorden een omgekeerde betekenis krijgen. Denk aan de Deutsche Demokratische Republik, die allesbehalve democratisch was. *Taal is niet alleen een reflectie van de werkelijkheid, maar ook een werktuig waarmee je vorm kan geven aan de werkelijkheid*, merkt taalwetenschapper Sibö Kanobana op.⁴ Geef iemand een hamer en z/hij ziet overal spijkers; geef iemand woke woorden en z/hij ziet overal onderdrukking door witte mannen.

De woke taal is beïnvloed door het voornamelijk Franse postmodernisme (Foucault, Derrida, en, in de Verenigde Staten, Butler), dat uitblinkt in onbegrijpelijk jargon. Postmodernisme en heldere taal vormen een en contradictie. Door de betekenisverschuiving in het woke taalgebruik ontstaat er dikwijls een schijnovereenkomst: mensen *denken* dat ze het eens zijn met idealen als gelijkwaardigheid en inclusie, maar wie dieper kijkt wat ermee bedoeld wordt, schrikt op. Zo heeft de woke cultuur meer sympathisanten dan gerechtvaardigd is. Deze woke sympathisanten – nuttige idioten⁵ – keren zich tegen woke critici terwijl zij eigenlijk aan hun kant staan. Filosoof Paul Cliteur schrijft hierover: *‘De taal waarvan identiteitspolitici zich bedienen is misleidend. Niet hun idealen zijn verkeerd (emancipatie van achtergestelde groeperingen), maar het vocabulaire dat zij hanteren om hupoli-*

4 Julie Blussé, ‘Woorden worden woker – en wekken weerstand op’ in: *NRC*, 7 januari 2022.

5 De term ‘nuttige idioot’ verwijst naar iemand die voor propagandadoeleinden gebruikt wordt, zonder dat die persoon zich daarvan bewust is.

*tieke doelstellingen te vermoeden is verkeerd gekozen.*⁶ Zou het mogelijk zijn om tot elkaar te komen wanneer de misleiding in de taal wordt opgeheven? Ik hoop het en dat is wat ik met dit wokabulary beoog. Positief bezien streeft wokisme naar sociale acceptatie en gelijkwaardigheid van minderheidsgroepen die soms maatschappelijk gemarginaliseerd zijn en daardoor achtergesteld worden. De woke beweging kan derhalve gezien worden als een nieuwe emancipatiegolf, het opkomen voor de underdog. Na de emancipatie van vrouwen en holebi's in de twintigste eeuw, is er in de eenentwintigste eeuw aandacht voor een grotere diversiteit aan genderidentiteiten (LGBT-QAI+) en voor etnische en religieuze minderheidsgroepen. Woke is een perspectief dat structurele sociale ongelijkheid signaleert alsmede de historische wortels daarvan, zoals kolonialisme, patriarchaat en slavernij. Woke op de universiteit gaat, volgens de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen bij monde van Ineke Sluiter en Peter-Paul Verbeek *'prima samen met academische vrijheid: "Woke" zijn betekent vragen stellen over rechtvaardigheid, gelijkheid en kwaliteit, een kritische houding die de wetenschap bij uitstek past. Bestuderen we wel de juiste dingen, op de goede manier, en vanuit geschikte uitgangspunten? Bieden we kansen aan de juiste mensen? [...] Zolang "woke" gaat over rechtvaardigheid, gelijkheid en kwaliteit draagt het bij aan de vrijheid van wetenschap.*⁷ Het woke perspectief laat zien dat taal niet moreel neutraal is, maar allerlei machtsstructuren weerspiegelt, zoals heteronormativiteit en male gender bias. Het bekijken van de vaderlandse (dit is inmiddels een taboewoord) geschiedenis vanuit het woke perspectief maakt beter bewust van de zwarte (zo gebruikt is dit een taboewoord) en dikwijls wat weggepoetste bladzijden daarin, met name slavernij en kolonialisme.

Wokisme is daarmee een poging om met de moeilijke kanten van de geschiedenis in het reine te komen, onder andere door kritisch te kijken naar het cultureel erfgoed en hoe dat wordt tentoongesteld.

6 Paul Cliteur, 'Elf bezwaren tegen identiteitspolitiek en één argument vóór', in Cliteur, Pierik, *Diversiteit, identiteit en de 'culture wars'*, p. 57.

7 Ingezonden brief in NRC 28 oktober 2021 door Ineke Sluiter (president KNAW) en Peter-Paul Verbeek (voorzitter KNAW-commissie Vrijheid van wetenschapsbeoefening).

De Black Lives Matter-beweging, die door de woke beweging wordt omhelsd, bekritiseert klassenjustitie en disproportioneel politiegeweld tegen zwarten in de Verenigde Staten. Wokisme is voorts een roep om sociale acceptatie van ruimere genderrollen waardoor er meer ruimte is voor vrijheid van expressie zonder dat je je per se in de geijkte genderrollen hoeft te voegen. Woke in kunst en cultuur draagt bij aan het vinden van vergeten of gemarginaliseerde stemmen waardoor ook die stemmen gehoord kunnen worden. De MeToo-tak van de woke beweging leidt tot een groter maatschappelijk bewustzijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij de vrijheid en integriteit van het individu niet worden gerespecteerd. Een deel van de Social Justice Warriors (SJW's) zijn activisten voor klimaatrechtvaardigheid, zoals Extinction Rebellion

Reflecterend over het project van het wokabulary zocht ik naar voorbeelden ter inspiratie. Zoals ik hierboven al schreef is het wokabulary meer dan alleen lexicografisch en (hier en daar) etymologisch; het is een strijdschrift, 'de rede op alfabet' zoals de ondertitel van het *Filosofisch woordenboek* (1764) van Voltaire luidt. Het wokabulary is niet uitputtend. Ik heb geen personen opgenomen als lemma, soms wordt wel naar personen verwezen in de lemma's. Zoals Voltaires *Filosofisch woordenboek* een strijdschrift was tegen obscurantisme, bijgeloof en fanatisme, vooral van het christendom, zo is het wokabulary een strijdschrift tegen wokisme, omdat het een moderne vorm van obscurantisme, bijgeloof en fanatisme is. Wokisme heeft trekken van religie en in ieder geval van een collectivistische fanatiek beleden intolerante ideologie die verhuld wordt met een camouflage van tolerante en verheven idealen als gelijkwaardigheid en inclusie. Het wokabulary verhoudt zich tot de woke ideologie als Voltaires woordenboek tot het christendom.

Voltaire schreef in de inleiding van zijn *Filosofische woordenboek*: 'Lieden uit iedere maatschappelijke klasse zullen hier iets vinden om op amuzante wijze iets te leren. Dit boek vereist geen voortdurend lezen: men kan het veeleer openslaan en men vindt dan iets om over na te denken.' Het wokabulary is geen academisch naslagwerk, maar beoogt een leesbare tekst te zijn voor een breed publiek. Het kan bijna niet anders of er zit wel iets in dat jou als lezer tegen de borst stuit en waar jij je over

opwindt of waar je juist om moet lachen. Met dit boek wil ik bijdragen aan de bestrijding van de waanzin en onverdraagzaamheid van wokisme, verdedig ik de vrijheid van expressie in een open samenleving en bevorder zo een plezierig debatklimaat. Tegelijk streef ik naar een wereld vrij van discriminatie.⁸ Dit wokabulary tevens een waarschuwing tegen wokisme omdat het een gevaar kan vormen voor de open samenleving, net als de antiwoke rechtsextremisten die discrimineren of daartoe aanzetten.

Dikwijls worden Engelse termen in Nederlandse teksten als leenwoorden gebruikt, ook als er Nederlandse equivalenten bestaan. Wat de lay-out betreft heb ik in het wokabulary buitenlandse (voornamelijk Engelse) woorden niet cursief gemaakt. Citaten zijn wel cursief. Een pijl (→) geeft aan dat een woord een eigen lemma heeft. Om het aantal pijlen niet onnodig groot te maken heb ik bij veelvoorkomende termen als wokisme en SJW's de pijl weggelaten.

Ik hoop dat dit abecedarium goede diensten bewijst als overzicht van het semantische mijnenveld van wokisme. Dit kritisch lexicon is zowel een verduidelijking van woke terminologie, een kritiek op het wokisme, als een toegankelijke excursie in de semantiek, taal filosofie, sociale en politieke filosofie, toegepaste ethiek, cultuur filosofie, cultuurkritiek, contemporaine wijsbegeerte, critical thinking, gender studies, retorica en cultuurkunde. Ik heb ervoor gekozen om vilein en op het scherp van de snede te definiëren om de lezer uit te dagen tot kritisch reflecteren.

Zonder trigger warning.

De bal ligt nu bij jou.

Écrasez l'infâme.

8 Zie onder andere mijn boeken *Filosofie voor een betere wereld*, *Beter weten* en *Groen liberalisme*.